

Tillæg til Vore Kirkegårde bind 20 nr. 4

Foreningen for kirkegårdskultur

Nye medlemmer

Avdeling D.

Degerfors kyrkogårdsnämnd, Degerfors, Sverige.

På finansloven

for det kommende år (1960/61) er foreslået et lignende beløb som i fjor for Grønlands kirkegårde (40,000), og på kirkeministeriets konto er bl. a. et nyt lågeparti til Stenstrup kirkegård samt et lighus til Resen. Foreningen for kirkegårdskultur figurerer atter med kr. 1000,00, flygtningegravenes og soldatergravenes vedligeholdelse koster ca. 20,000 og Mindelunden i Ryvangen kr. 62,500.

Graver og kirketjener

Ved den nye lønningslovs gennemførelse er der for de under kirkeministeriet henhørende områder (kirke/kirkegård) sket det, at en af funktionærgrupperne har fået nyt navn. Det drejer sig om de ved de københavnske kirker ansatte *gravere*, der i umindelige tider ikke har haft noget med kirkegårde at gøre, og hvis betegnelse derfor måtte siges nu om stunder at være helt ved siden af. Disse benævnes nu og i fremtiden *kirketjenere*, et navn, der både har en god klang og bortfjerner de muligheder for misforståelser, som let har kunnet opstå ved brugen af den hidtidige graverbetegnelse. At navnet allerede har været almindelig brugt som betegnelse for kirkegårdsgravere i de sønderjyske landsdele, er en anden sag, som der forhåbentlig ikke behøver at opstå misforståelser af. I samme lønningslov bruges også betegnelsen *kirkegårdsinspektør* om nogle af de ved købstadskirkegårde ansatte kirkegårdsledere.

Fra danske dagblade

- ¹⁵/₁₀ Berl. Tid.: Ny kgd. i Lyngby (jevnf. til lægss. 17).
¹⁵/₁₀ Herning Foikebl.: Planen til udv. af kgd. i Herning godk. (insp. *Walbjørn-Christensen*, kr. 100,000).
¹⁵/₁₀ Thisted Amts Avis: Hurup har købt 6000 m² til udv. af kgd. (insp. *J. Hasselstrøm*).
¹⁷/₁₀ Udv. af Sæby kgd. søges godkendt som beskæftigelsesforanstaltning (havearkitekt *Johannes Tholle*, 12,000 m²).
²⁶/₁₀ Demokraten for Randers m. m.: Auning kgd. udvides med 250 gravpladser.

²⁸/₁₀ Berl. Tid.: Lyngby ny kgd. „fremragende grøn arkitektur“ (red. *Karl Poulsen*).

²⁹/₁₀ Århus Amtstid.: Bregnet har købt areal for udv. af kgd.

³⁰/₁₀ Ålborg Amtstid.: Ålborg Søndre kgd. udvides med skovkgd.

⁷/₁₀ Fr.havn Avis: Bangsbostrand kgds-projekt kan ikke undersøges nu, — udsættes på ubestemt tid.

⁷/₁₀ Aktuelt: Vedbæk kgd. står foran udvidelse.

⁸/₁₀ Frederiksbergbladet: Tyv har fjernet urne fra Fr.berg ældre kgd.s urnehal.

¹⁹/₁₀ Nordsjælland: Hørsholm kgd.s udv. snart færdig (havearkitekt *Johannes Tholle*, anlægsgartner *Hannibal Hansen & Co.*).

¹²/₁₀ Nyhedsbl.: Der skal indrettes urnehave på Lillerød kgd.

¹³/₁₀ Vejle Amts Folkebl.: Hedensted kgds ældre del reguleres.

¹³/₁₀ Vendsyssel Tid.: Brønderslev kgd. skal udv.

¹⁶/₁₀ Ålborg Amtstid.: Spørgsmål om mere kgd. i Års.

¹⁸/₁₀ Fr.borg Amts Avis: Fuglelivet på kgd.

¹⁹/₁₀ Berl. Tid.: Ny kgd. i Hvidovre (ark. *Helge Schønnemann*).

²³/₁₀ Østsjæll. Folkebl.: Ny kgd. anlægges i Karlslunde (havearkitekt *Knud Preisler*, anlægsgartner *H. Albertsen* m. fl.).

²⁹/₁₀ Jyllandsposten: De tyske grave bliver ikke flyttet i år.

⁵/₁₁ Nyhedsbladet: Køge kapelkrematorium.

⁹/₁₁ Sønderjyden: Ny kgd. i Egersund.

¹¹/₁₁ Loll. Falst. Folketidende: Kettinge kgd. reguleres (havearkitekt *Johannes Tholle*, gartner *Thorv. Petersen*).

⁵/₁₁ Ny Tid: Skal Skalborg have kirkegård?

¹²/₁₁ Skive Folkebl.: Vinderup ny kgd. snart en realitet (insp. *Walbjørn-Christensen*, entreprenør *Axel Nielsen*, kr. 43,000).

¹⁶/₁₁ Vejle Amts Folkeblad: Fra kirkegård til industriområde (i Brande).

¹⁸/₁₁ Berl. Tid.: Klemt fast under væltet gravsten (i Dreslette).

²⁶/₁₁ Ærø Avis: De gamle marstalleres nøjsomhed gav sig også udtryk i deres gravminder (*Harald Clausen*).

⁷/₁₂ Politiken: Ønsker hund begravet i sin mands gravsted.

⁸/₁₂ Amtsbladet: Den ny kgd. i Holstebro bliver på 6,6 ha (insp. *Walbjørn-Christensen*).

⁹/₁₂ Skive Folkeblad: Der mageskiftes areal ved Brårup ny kgd. og kk.

¹⁹/₁₂ Fr.borg Amts Avis: Ny stor centralkgd. mellem Ballerup og Skovlunde.

$\frac{10}{12}$ Sorø Amtstid.: Udvidelse af Ll. Fuglede kgd. med 150 gravpl. (kr. 28,000).

Fra norske dagblade

- $\frac{7}{9}$ Sogn Folkebl.: Hafslo kgd. skal utvidast.
 $\frac{8}{9}$ Demokraten: Utv. av Onøy kgd.
 $\frac{8}{9}$ Smaalenenes Amtstid.: Kgd. på Os.
 $\frac{10}{9}$ Drammens Tid.: Nytt bårhus blir bygget i Sande.
 $\frac{11}{9}$ Indre Smaalenenes Avis: Enighet om utformn. av kirkeparken i Kysen (herredsgt. *Eggen*).
 $\frac{16}{9}$ Nordlys: Ny kgd. i Straumen i Sørreisa (kr. 19,080,—).
 $\frac{21}{9}$ Fremover: Bare to kgd. i Evenes. Den tredje blit i Kvitfors.
 $\frac{5}{10}$ Aftenposten. Ny kk. på Oppegård er snart en nødvendighet.
 $\frac{10}{10}$ Adresseavisen: Kgd. i Strinda formes om i stillhet.
 $\frac{12}{10}$ Sogn og Fjordane: Kgd. i Feios skal nu utvidast.
 $\frac{15}{10}$ Varden: Ny kgd. klar til bruk i Bamble i høst.
 $\frac{15}{10}$ Varden: Kgd. på Lunde blir liggende ubørt til 1960.
 $\frac{21}{10}$ Molde: Utv. av Sira kgd. godk.
 $\frac{23}{10}$ Rogalands avis: Plan for ny kgd. i Egersund utarb.
 $\frac{31}{10}$ Telen: Planer om å utv. kgd. i Notodden til det dobbelte (bygartner *Dahl*).
 $\frac{9}{11}$ Sogningen: Utv. på Tjugum kgd. i gang.
 $\frac{10}{11}$ Drammens Tid.: En ny urnelund ved Bragernes kgd.
 $\frac{12}{11}$ Rogalands Avis: Stavanger får trolig kgd. av ny type.
 $\frac{14}{11}$ Sarpen: Utv. av kgd. meget aktuelt i Tune. Mulighet for urnelund også for Sarpsborg i dette området.
 $\frac{20}{11}$ Fædrelandsvennen: Utv. av Årdal kgd.
 $\frac{20}{11}$ Sunmøre Arbeideravis: Større kgd. i Hamnsund (14,5 dekar).
 $\frac{3}{12}$ Sogn og Fjordane: Dale kgd. skal utv.
 $\frac{3}{12}$ Nybrott: 3—4000 kr. hittil kostet på kgd. i Svarstad.
 $\frac{5}{12}$ Buskerud Bygdebl.: Kirkegårdsfred — og konsulenter.

Fra svenske dagblade

- $\frac{2}{9}$ Sydsvenska Dagbl.: Väende kgd. ett besvärligt problem.
 $\frac{25}{9}$ Hudiksvalls Nyheter: Kgd. i Idenor blit dubbelt så stor.
 $\frac{25}{9}$ Hudiksvalls Nyheter: Nya kgd. i Jättendal inviggs 2den söndag i okt.

$\frac{26}{9}$ Nya Werml. Tid.: Hällefors nya kgd.

$\frac{3}{10}$ Sydsvenska Dagbl.: Ystad får ny urnlund för eldbeg.

$\frac{8}{10}$ Hudiksvalls Nyheter: Gamla kgd. i Hudiksvall omvandlas.

$\frac{19}{10}$ Hudiksvall Nyheter: Kgd. i Bergsjö utvidgas — sänkt.

$\frac{3}{12}$ Östgöta Correspond.: Gärdserums kgd. utv.

Fra tidsskrifterne

Der Naturstein nr. 10: Meisterschule Freiburg (gravmæler). Nr. 11: Alte und neue Soldaten-Friedhöfe des Volksbundes deutsche Kriegsgräberfürsorge. Christliche Symbole. Die geistige Grundlagen der Friedhofskultur (*Stephan Hirzel*). — Nr. 12: Einige Gedanken über die Friedhofsschau Dortmund 1959.

Deutsche Friedhofskultur nr. 9: Neuzeitliche wegweisende Friedhofsgestaltung in Ohlsdorf (*Walter*). Der Friedhof aus des kommunalen Verwaltung. Jahrestagung der Arbeitsgemeinschaft Friedhof und Denkmal in Dortmund. Zum Rasen, Bodenverbesserung auf Grabstätten (*Hans Günther Prox*). Lebendige Grabmalgestaltung (*E. Walter*). — Nr. 10: Haushalt und Gebührenordnung eines Friedhofsamtes. Der Friedhofsgärtner, ein wesentlicher Partner im Friedhofsgeschehen. Das Setzen von Blumenzwiebeln in ausgetrochnetem Boden. Winterfrostschäden drohen, m. m. — Nr. 11: Vom Wiederaufbau der Nürnberger Friedhöfe (*Harald Clausz*). Ein Gemeinfriedhof erhielt ein neues Gesicht. Der Friedhof, ein Ort unserer ureiggensten Empfindungen (*Hermann Backer*). Wie teuer find hier die Grabstätten? (*Hans Walter Herrenbrück*).

Friedhof und Denkmal 7/8 1959: Unsere Friedhöfe (*Schildt*). Zürich zeigt christliche Grabmalakunst (*Schönrock*). Sonderschau „Friedhof und Grabmal“ (*Boehlke*). Vorschriften über die Leichen- und Feuerbestattung (*Gaedeke*). Mustergrabsteine der AFD (*Goldschmidt*). — 9/10: Bericht über die Dortmunder Jahrestagung AFUD.

Havekunst nr. 6: Et langsomt skuespil (Gråbrødre kgd., Roskilde, insp. *Hans Rønø*).

Ignis nr. 9: Erfarenheter från en studieresa (*T. Attemark*). Fællesurnegraven. — Nr. 10: Eldbeg, ur teologisk och ekonomisk synspunkt. Kistans sänkning i ett sidorum — et tvivelaktigt arkitektförslag. Kombinationen krematoriekapell — småkyrka i Växjö. Kistans sänkning och det musikaliska inslaget. Begravningsfria söndagar m. m.

Kunst und Stein nr. 6: diverse billeder af gravmæler. Christliche Grabinschriften.

Kriegsgräberfürsorge nr. 5: Mit Maultiere auf Gräbersuche. Panzergrab auf dem Grunde der Maas m. m. — Nr. 6: Grässter deutscher Soldatenfriedhof des zweiten Weltkrieges am 6. Sept. eingeweiht (Lommel) m. m. — Nr. 7: Die Tropeten von Ypern. Archiv des Todes. Kreuze im Land der Fjorde (Norge). Bisher 26 Ehrenstätten um Bayern.

Landbygraveren nr. 10: Cirkulæret af 25. juni (om lønninger, *H. Olesen*). Til redskabsdag på Hindsgaul (*H. Olesen*). Åndens våben er et vigtigt værktøj. — Nr. 11: Lidt om løn ... (*Helmer G. Møller*).

Menighedsrådenes Blad nr. 9: Nationalmuseet siger ... (om udvidelserne og landskabet, *Aage Roussell*).

Norsk Hagetidend nr. 12: Tre gravminder for familiegravsted.

Steinmetz und Steinbildhauer nr. 9: div. gravmæler m. m. — Nr. 10: Totengedächtnisstätten-Dankespflicht den Gefallenen des Volkes. — Nr. 11: „Kleinigkeiten“ aus Naturstein (også gravmæler). Die Friedhofskapelle als geistiges Zentrum des gesamten Friedhofs. Grabmale in Mannheim Düsseldorf Neuenstadt.

Stenhuggertidende nr. 5: Provision (bl. a. om salg af gravmæler, *Leo Rosendal*), Børn over hærværk på Assistens kirkegård, Kbh.).

Trädgårdsnytt nr. 22: Den protestantiske kyrkogården i Rom (*Lars Liljefors*).

Fra det faglige bogmarked

Georg Boye: Anlægsgartneri. 4°, 240 s., c. 350 ill. Alm. d. gartnerf. forlag, Kbh. 1959. Kr. 65,00.

Bogens foromslag er en rebus i blå og hvidt, som kun forfatteren kan give sin forklaring på, for den står ikke omtalt noget steds. Det er en bålplads i konstruktion og perspektiv. Men det er nok også den eneste ikke forklarede ting i denne bog, der med undertitlen: håndbog i fagets teknik, og udført af havearkitekt *Georg Boye* i samarbejde med distriktsgartner *Willy F. Hansen* og overgartner *H. P. Samuelson*, nu endelig har set dagens lys. Den har ikke mindst af anmelderen været efterlyst år efter år med beklagelse af, at man ikke forlængst havde den længe lovede bog, efterat den tidligere udgave var udsolgt allerede omkring 1948. Det kan nu uden fortrydelse erklæres, at overordentlig meget er vundet ved, at bogen

er blevet forsinket, — både menneskeligt og fagligt har disse 11 år budt på så rig en udvikling, at en meget tidligere udsendt bog sandsynligvis turde være blevet en fattig bog i forhold til, hvad der her har kunnet præsteres. I et ofte både let og elegant sprog og i en ganske uhøjtidelig tone, undertiden blandet med en vis sarkasme, åbenbarer værket hovedforfatter en intim indlevelse i fagets mangfoldige faser og funktioner. For drevne folk i faget præciseres tanker og meninger, som aldrig før har været fæstnet på tryk, og for begynderen i faget turde der blive givet en let indførelse i fagets finesser. Der gribes om nælden og snakkes ligeud om tingene, og teksten suppleres på en udmærket måde med mange små og nogle store illustrationer, ligesom de paratetiske bemærkninger i marginen er velgørende, ofte velplacerede og velturerede. Der kan ikke være tvivl om, at det både er en god bog, men også en fin bog i bogtrykkermæssig henseende, — en bog som både forfattere og forlag turde høste megen ære af, og som vi trods den strenge pris ønsker en hurtig succes. Det er en fornøjelse at læse den, selvom den iøvrigt ikke er fejlfri. Der står f. eks. s. 52 øverst mineret vej, hvor der formentlig skulle stå mireret vej, og s. 63 henvises til en have „på foregående“ side, som ikke kan findes, og endnu flere trykfejl kan påvises. Der savnes også en del sidehenvisninger, hvor det f. eks. siges „som tidligere anført“ o. l., og litteraturfortegnelsen synes meget subjektivt præget, uden at man kan finde retningslinjer for begrænsningen. Når man f. eks. har fyrreårenes danske standardværker på planteområdet, synes det spild af plads at fortælle om tyvernes tyske, mens man unægtelig savner *Georgsens* herregårdshaver og de banebrydende havebøger fra *G. N. Brandts* hånd. Anvendelsen af romertal for de forskellige bogudgaver er også forkert, — disse tal bruges i bogtryk for bindbenævnelser, mens udgaver f. eks. kan betegnes ved en slags potental.

Bogen: anlægsgartneri, er skrevet af både havearkitekter og anlægsgartnere, og den er desuden skrevet for både havearkitekter og anlægsgartnere, denne sidste betegnelse i videst mulige betydning. Det turde være endog meget, meget få folk i disse faggrupper, der ikke vil finde *noget* nyt og *meget* nyttigt i dette eller hint avsnit, og det vil være overordentligt mange der finder netop det de søger i det daglige arbejde med dettes mange problemer. Forfattere og forlag skal derfor ha en varm tak for deres indsats.

Mededelingem ein jaaroversicht 1958 der oor-

logsgravenstichting. 8°, 42 s., 1959. En beretning om arbejdet med istandsættelse etc. af nederlandske soldatergrave i ind- og udland og med en hel del billeder fra færdige soldaterkirkegårde, bl. a. i Frankrig, England m. fl. st.

Imperial War Graves Comm. Fortieth annual Report (April 58—marts 59). 8°, 94 s., Her Maj.st.-Office, London 1959. 2 s 6 d.

Det er altså den 40-de årsberetning fra den britiske krigsgravkommission. Blandt de gengivne tal skal nævnes, at de 579,331 krigsgrave fra 2den verdenskrig er nu 99 % forsynet med *headstones*, og at der er 15,695 kirkegårde med grave fra samme krig, samt at der er 24,803 kirkegårde med grave fra een eller flere af de 2 verdenskrige. Under omtalen af de forskellige regioners arbejde eller standpunkt omtales Færøerne under United Kingdom og Danmark under: Northern. Vort land har 1118 *commonwealths* grave, alle komplet istandsat. Gode billeder fra mange steder.

Danmarks vilde planter. Hefte 11—13. Branner og Korch. 1959.

Hefte 11 indeholder hørfamilien, vortemælksfamilien, lønfamilien, lindene og katost, hefte 12 har tamarisk, viol, sølvblad, natlys, kornel, skærmpflanter og endnu flere, og hefte 13 fortsætter med skærmpplanterne. Man kan øjensynlig stadig holde den fine standard.

Gartnerens Hjelpeforening 1859—1959. 8°, 28 s.

Ved tidligere afdelingsgartner *Harry Jensen* er udsendt denne lille jubilæumsberetning for hjelpeforeningens 100 år. Der er forord af nuværende formand, handelsgt. *Sv. Bruun*, og vi støtter opfordringer til at yde foreningen et bidrag, gironumret er 1916, — hverken det eller foreningens adresse synes iøvrigt at kunne findes i heftet.

Für Gärtner und Gartenfreunde. 8°, 40 s. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart. 1959.

Et nyttigt katalog over en righoldig tysk litteratur af gartnerisk art.

Christian B. Schjørring. Af Jord er du kommet. 8°, 189 s. + billedplancher, Einar Munksgaard og Skandinavisk Bogforlag, u. å. Kr. 32,00.

At en sådan detaille fra vore begravelses- og ligbrændingsceremonier som de rituelle ord, hvis første led er: Af Jord er Du kommet, — har fået sin særlige udredning og en hel bog, er for så vidt ikke underligt, som ritualer er det centrale og højdepunktet i jordefærdens praksis. Og dette kan jo behandles religiøst, juridisk, folkloristisk, kirkehistorisk, filologisk, geografisk etc. I den foreliggende bog af dr.

phil. C. B. Schjørring er det gjort på flere af disse måder, og bogen rummer en mængde stof fra ind- og udland, ledsaget af en serie meget fine fotogengivelser på glittet papir, mens teksten er på mat og svært papir. Den er udgivet med tilskud fra undervisningsministeriet, mens man skulle have ventet, at det var fra kirkeministeriet, og der er påtrykt den anbefalinger fra diverse privatpersoner. Stoffet er hovedsagelig bragt i omvendt kronologisk orden, idet man tager tiden efter reformationen før middelalder og oldtid. Hvor alvorligt forfatteren ser på spørgsmålet fremgår bl. a. af, at han s. 12 siger, at det ikke er døden, men jordpåkastelsen, der sætter det avgørende skel mellem levende og døde, — men hvad så, hvor der ikke har været mulighed for at udføre jordpåkastelsen? Jordpåkastelsen kan (iøvrigt ligesom de 3 bedeslag) føres tilbage til hedensk skik og har nok noget med at mane i jorden at gøre. Herrenhutterne har den ikke og jøderne i Danmark først efter halvfjerdsere, — det menes at den er en asiatisk skik, der er kommet til Vesteuropas kulturkreds; den kendes dog også i Afrika. Det har været brugt at anvende nægtelse af tilladelse til jordefærd som en præventiv straffeforanstaltning (f. eks. overfor forsøg på selvmord), og det har været brugt at anvende bestemt jord til udførelsen, f. eks. Marseillesborgs jord til dronning *Alexandrines* jordefærd (1954), — blot et par eksempler fra det meget stof, bogen indeholder. Men vi må tilføje, at den er vanskelig at læse, bl. a. på grund af de mange ubearbejdede citater, der desuden ofte bringes med alt for rig anvendelse af versalier, — den er fuld af gentagelser både af forfatterens egne ord og af citater. Det ser ud, som om stoffet hovedsagelig er samlet indtil 1953 (s. 112), dog er der enkelte nyere ting med, og til belysning af spørgsmålet rummer den et mangesidet stof. Den er trykt hos Vejle Amts Folkeblad og har på et af de forreste blade et digt af *Anton Berntsen* med tilknytning til bogens emne i jydsk mundart.

Sven Houmøller: Paa Vandring i den stille Have. Frederiksberg ældre Kirkegaard II. 8°, 208 s., Frederiksberg topografiske selskab. Fr.-berg 1959. Kr. 30,00.

Der er sket det, at anden del af dette værk om Frederiksberg ældre kirkegård udkommer før første del, — årsagen er både af praktisk og finansiel art, og bare det ikke volder bibliografiske eller salgsmæssige vanskeligheder, gør det jo ingen ting. De kan godt læses i omvendt rækkefølge. I hvert fald er denne første publikation om kirkegården en meget værdifuld ting. Den er gjort af afdelingsbibliotekar *Sv.*

Houmøller, og den indeholder dels et beåndet avsnit med titel: Paa Vandring i den stille Have, — hvor forfatteren dvæler i mindet ved grav efter grav og giver et kortere eller længere ride af de avdøde, så at disse hensovede beboere i de dødes have kommer til at stå levende for læseren og den besøgende, — dels et betagende digt af *Tavs Neiiendam* og endelig en registrant over hvem, der ligger i gravene, skildret afdeling for afdeling. At der også er et personregister samt i en lomme et kort over kirkegården med numre på graven, fuldender muligheden af den praktiske brug af værket. Denne ganske særlige kirkegård kan man „unde“ dette særlige værk, og der findes ikke i dansk fra moderne tid noget tilsvarende, hvorimod man på finsk har omfattende kirkegårdsbeskrivelser. Første bind foreligger færdigt i manuskript og omhandler kirkegårdens historie, — det er skrevet af havearkitekt *Johannes Tholle*. Der er al grund til både at takke og komplimentere det frederiksbergske topografiske selskab, fordi man har påtaget sig at forlægge dette værk og ikke er veget tilbage for de finansielle byrder, som det har været. Kirkegårdskulturen er blevet et værdifuldt litterært bidrag rigere. Man kunne have ønsket, at Københavns Assistens kirkegårds 200 års jubilæum i 1960 kunne fejres på lignende måde, men her synes man at ville nøjes med tidsskriftartikler. VK. kommer naturligvis også med en sådan.

Anne Ashberry: *Miniature Trees and Shrubs*. 8°, 158 s., Nich. Kaye Lmt. London 1958. 25 s. net.

Med illustrationer i streg (af *Creina Glegg*) og talrige fotogengivelser gennemgås en række træplanter, som regnes for små eller dværgformer, — ikke just de samme som vi ville udvælge, men dog nogenlunde. Skønt meningen dels er at fortælle haveejerne om disse yndigheder, dels at anvise muligheder for brug i de så moderne engelske trug-haver, kan bogen naturligvis ikke mindst anvendes, når de småhaver, som hedder gravsteder, skal tilplantes. Og her giver den mangt et vink, som også burde efterkommes i det land, hvor bogen er fremkommet, til at hjælpe den britiske gravstedskultur en tand fremad.

Resolutioner m. m.

Kirkeministeriets skriv. af 29/5 56 (til stiftsøvrigheden over Fyens stift) om, **hvorvidt der kunne gives en privat kirketiendejer adgang til at disponere over de ved salg af gravsteder indbetalte beløb eller over renterne af disse kapitaler samt om,**

hvorvidt der kunne tages betaling for udlægning af gravsteder for 1. fredningsperiode.

I et med hr. stiftamtmandens og Deres Højærværdigheds skrivelse af 21. september 1956 hertil indsendt andragende har ejeren af A. sogns kirketiende med henvisning til lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. (lovbekendtgørelse af 23. september 1947) § 25, stk. 6, anholdt om tilladelse til at lade beløb, der er indkommet ved salg af gravsteder, indgå i kirkens kasse, idet det må skønnes, at kirkegården ikke i en overskuelig fremtid vil trænge til udvidelse.

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse — herunder også for menighedsrådet — at ministeriet, uanset det om pladsforholdene på kirkegården oplyste ikke kan give tilladelse til, at de omhandlede beløb indgår i kirkekassen, men at beløbene i overensstemmelse med nævnte § 25, stk. 6, fremdeles må oplægges blandt kirkens midler under stiftøvrighedens forvaltning.

Derimod vil beløbene eventuelt — efter ministeriets bestemmelse — kunne udbetales til bestemt angivne arbejder på kirkegården, såfremt tiendejeren ved lejlighed måtte fremsætte andragende herom, jfr. nævnte lovbestemmelse.

Da det af den indsendte, af stiftsøvrigheden den 21. januar 1928 stadfæstede vedtægt for kirkegården fremgår (§ 8), at tiendejeren oppebærer renter af de blandt kirkens midler oplagte kapitaler, hidrørende fra erhvervelse af gravsteder på kirkegården, finder ministeriet at måtte henlede opmærksomheden på, at også renten af disse kapitaler må forblive blandt stiftsmidlerne, indtil der af ministeriet måtte blive truffet bestemmelse om deres anvendelse til arbejder vedrørende kirkegården, jfr. ministeriets tilsvarende afgørelse i skrivelse af 13. juni 1939.

Yderligere bemærkes, at bestemmelsen i vedtægtens § 4, hvorefter sognets beboere betaler 20 kr. pr. grav for de første 20 år, er uforenelig med vedligeholdelseslovens § 25, stk. 1, der kun hjemler adgang til fastsættelse af betaling for erhvervelse af gravsteder for 1. periode for så vidt angår *selvejende* kirker. Denne bestemmelse må forstås således, at der, når kirken *ikke* er selvejende, *ikke* kan afkræves sognets beboere betaling for udlægning af en enkelt gravplads af almindelig størrelse for én fredningsperiode og ej heller — jfr. lovens § 24, stk. 1 — for samtidig udlagt tilsvarende gravsted til efterlevende ægtefælle (jfr. Louis Petersen: *Kirkelovene* af 1922, side 148, note 1).

Ministeriet skal anmode stiftsøvrigheden om at drage omsorg for, at §§ 4 og 8 i A. kirkegårds

vedtægt ændres i overensstemmelse med foranstående.

Kirkeministeriets skriv. af $23/10$ 56 (til stiftsøvrigheden over Roskilde stift) ang. **godkendelse — under ganske særlige omstændigheder — af, at et menighedsråd uden vederlag overlod en privat person et gravsted og — ligeledes uden vederlag — påtog sig dets vedligeholdelse i 100 år.**

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 16. juni 1956 hertil indsendt andragende har A. sogns menighedsråd anholdt om tilladelse til vederlagsfrit at udlægge et gravsted indeholdende 4 gravpladser på A. kirkegård til grosserer N. N., samt til — ligeledes uden vederlag — at lade A. kirke påtage sig vedligeholdelsen af det pågældende gravsted for et tidsrum af 100 år.

Menighedsrådet har som begrundelse for sit andragende anført, at grosserer N. N. har skænket kirken så betydelige gaver, at menighedsrådet ville sætte pris på, om det på denne måde kunne give udtryk for sin taknemmelighed. Det er således oplyst, at den pågældende i 1947 har skænket kirken en ny klokke til en værdi af 15 000 kr., samt at han i indeværende år har skænket kirken 20 000 kr. til et nyt orgel.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet under hensyn til de oplyste ganske særlige omstændigheder intet finder imod det ansøgte at erindre.

Kirkeministeriets skriv. af $24/10$ 56 (til Københavns magistrat) ang. **den af Det mosaiske Trossamfund førte autoriserede bog for fødsler, vielser og dødsfald, som har fundet sted i Theresienstadt blandt medlemmer af Mosaisk Trossamfund, samt om udstedelse af attester efter denne.**

Kirkeministeriets skriv. af $9/11$ 56 (til stiftsøvrigheden over Ribe stift) ang. **vedligeholdelse af nogle tyske soldatergrave fra 1. verdenskrig.**

I et med hr. stiftamtmanden og Deres Højærværdigheds skrivelse af 2. oktober 1956 hertil indsendt andragende har sognepræst for Husby og Sdr. Nissum menigheder N. N. oplyst, at der på Husby og Sdr. Nissum kirkegårde findes fællesgrave for tyske marinesoldater, der er drevet i land på kysten i august 1918, og at de pågældende gravsteder indtil 1943 blev renholdt på bekostning af det tyske konsulat i Ringkøbing.

Siden 1943 har Husby kirke sørget for renholdelse af graven på Husby kirkegård, medens graven på Sdr. Nissum kirkegård fortsat blev vedligeholdt af den mand, der havde gjort det indtil 1943. I 1956 indsendte denne mand en

regning for arbejdet til den tyske ambassade i København, der efterbetalte ham 195 kr. for vedligeholdelse af gravstedet på Sdr. Nissum kirkegård i årene 1943—55. Et tilsvarende beløb blev betalt til Husby kirke for vedligeholdelse af gravstedet på Husby kirkegård i samme årrække.

Sognepræsten har endvidere oplyst, at han har brevvækslet med den tyske ambassade i København om den fremtidige vedligeholdelse af gravstederne og foreslået, at der træffes aftale om kirkens overtagelse af vedligeholdelsen mod indbetaling af et beløb til stiftsøvrigheden. Herpå har ambassaden svaret, at man helst ville have en ordning, gående ud på, at der hvert år sendes et beløb for vedligeholdelsen, f. eks. til sognepræsten. Sognepræsten har hertil bemærket, at han ikke anser en sådan ordning for gennemførlig på betryggende måde.

Under henvisning hertil har sognepræsten forespurgt:

1. Bør menighedsrådet holde fast ved, at der skal indbetales et beløb på sædvanlig måde, således at vedligeholdelsespligten gælder for et nærmere angivet åremål, eller kan det ordnes med årlig betaling til kirkekasserne?
2. Kan menighedsrådene i sidstnævnte fald forbeholde sig ret til at forhøje de årlige vederlag under hensyn til prisstigninger?
3. Hvor meget bør fornyelsessummen for gravstederne fastsættes til?

Således foranlediget skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet må finde, at den tyske ambassades ønske om at betale for vedligeholdelsen år for år bør imødekommes, f. eks. således at vedligeholdelsen overlades til den stedlige graver under menighedsrådets tilsyn.

Det er en selvfølge, at menighedsrådene må kunne forbeholde sig ret til senere at forhøje taksten under hensyn til eventuelle prisstigninger, idet der dog må tages hensyn til de bestemmelser, der herom måtte indeholdes i kirkegårdens vedtægt.

Ligeledes kan kirken forlange betaling for gravstedets fornyelse. Prisen herfor bør ligeledes fastsættes i overensstemmelse med de bestemmelser, der herom måtte indeholdes i kirkegårdsvedtægten under hensyntagen til gravstedernes størrelse og det åremål, for hvilket fornyelsen sker. Ministeriet skal have det overladt til menighedsrådene at bestemme — eventuelt efter forhandling med ambassaden — om fornyelsesafgiften skal betales forud for aftalte perioder eller opkræves med forholdsmæssigt beløb sammen med den årlige afgift for vedligeholdelsen.

Kirkeministeriets skriv af. 9/11 56 (til skibsfører N. N.) ang. **et gravfæstebrevs betydning og hvilke rettigheder dets indehaver har.**

I skrivelse af 3. d. m. har De — til brug for en retssag — bedt oplyst, hvad et gravfæstebrev betyder, og om det giver nogen ejendomsret over et familiegravsted.

Således foranlediget skal man meddele, at et gravfæstebrev ikke giver nogen „ejendomsret“ til et gravsted i almindelig privatretlig forstand, men alene en vis *brugsret* — begrænset i tid og andre henseender. Indehaveren af et gravfæstebrev vil som regel stå som legitimeret over for kirkegårdsmyndighederne og vil regelmæssigt også være den, der er berettiget til at træffe dispositioner vedrørende gravstedet. Men om dette sidste er det ikke muligt at sige noget præcist, idet det hyppigt forekommer, at andre end indehaveren af et gravfæstebrev har bestemmelsesret, evt. medbestemmelsesret, over et gravsted.

Statsministeriets skriv. af 19/12 56 (til N. N.) om, **hvorvidt der kan opnås tilladelse til flagning med splitflag på en kirkegård.**

I en til kirkeministeren stilet, af samme hertil oversendt skrivelse af 7. oktober 1956 har De forelagt ministeriet spørgsmålet om, hvorvidt der vil kunne opnås tilladelse til at flage med splitflag på kirkegården ved Græsted kirke.

I denne anledning skal man meddele, at flagning med splitflag som hovedregel er forbeholdt statsmyndigheder, og at tilladelse til den omtalte flagning ikke kan meddeles.

Kirkeministeriets skriv. af 27/12 56 (til stiftsøvrigheden over Århus stift) ang. **opførelse af ligkapeller, således at udgifterne helt eller delvis afholdes af vedkommende kommune.**

I et med stiftsøvrighedens erklæring af 19. november 1956 hertil indsendt andragende har sognepræst for Lyngby og Albøge menigheder N. N. på foranledning af Lyngby sogneråd, som fra en kreds af beboere i Trustrup skoledistrikt har modtaget opfordring til at drage omsorg for opførelse af et ligkapel på Trustrup kirkegård, forespurgt, om opførelsen af et ligkapel må anses for at være en kirkelig eller en verdslig opgave.

I anledning heraf skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at opførelse af lighuse på kirkegårde for så vidt er en kirkelig opgave som opførelse af bygninger på kirkegårdene kun kan ske efter menighedsrådets bestemmelse og med de højere kirkelige myndigheders approbation, men at kommunalbestyrelsen desuagtet — om den måtte være villig dertil — med udtrykkelig hjemmel i § 27, stk. 1,

i bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. vil kunne afholde samtlige udgifter vedrørende opførelsen af et lighus — eller yde tilskud hertil —, og at det ikke er usædvanligt, at kommunerne helt eller delvis afholder udgifterne ved opførelse af ligkapeller, jfr. ministeriets skrivelse af 20. april 1936, ligesom det også jævnligt forekommer, at kommuner yder bidrag til anlæg og drift af kirkegårde.

Det tilføjes, at ligkapeller eller lighuse, der opføres på kirkegårde eller kirkens grund, i alle tilfælde må være kirkens ejendom.

Kirkeministeriets skriv. af 13/3 57 (til amanuensis, cand. jur. H. Borch) om, **hvorvidt en præst havde været berettiget til at stille en af folkekirkens kirker til rådighed ved en borgerlig begravelse.**

I skrivelse hertil af 7. f. m. har De som medlem af Frederiksberg sogns menighed besværet Dem over, at sognepræst for Frederiksberg sogn Nøjgaard har givet tilladelse til, at afdøde redaktør ved dagbladet „Politiken“ Anker Kirkeby, uanset at han var udmeldt af folkekirken, den 1. f. m. blev begravet fra Frederiksberg sogns kirke ved en borgerlig begravelse uden medvirken af folkekirkens præster, idet De har forespurgt, om en sognepræst har beføjelse til at træffe en så vidtgående bestemmelse om, hvad en af folkekirkens kirker kan bruges til.

I anledning heraf skal man efter brevveksling med biskoppen over Københavns stift, der har indhentet en erklæring fra sognepræst Nøjgaard om sagen, herved meddele, at lov om kirkers brug (bekendtgørelse nr. 456 af 23. september 1947) giver udtømmende forskrifter om, hvilken brug der kan gøres af folkekirkens kirkebygninger, derunder i særdeleshed også om den brug, de ved en kirke ansatte præster kan gøre af denne.

Af disse bestemmelser fremgår, at den eneste brug, der — være sig med eller uden samtykke fra en af de ved kirken ansatte præster — vil kunne gøres af folkekirkens kirkebygninger til gudstjenester eller kirkelige handlinger for her i landet bestående trossamfund uden for folkekirken eller disse medlemmer, er den i lovens §§ 12—16 omhandlede, ved disse lovbestemmelser de herværende evangelisk-lutherske frimenigheder tillagte adgang til eventuelt at benytte folkekirkens kirker til gudstjenester og kirkelige handlinger under forudsætning af, at stiftets biskop efter nærmere prøvelse af den pågældende evangelisk-luthersk frimenigheds lære og ritus giver sin tilladelse hertil.

Overensstemmende hermed er det også, når det i lov om begravelser af 19. april 1907 § 5 er fastsat, at medlemmer af et her i landet bestående kristent trossamfund — hvad enten dette er anerkendt eller ikke — eventuelt kan få begravelser forrettet fra folkekirkens kirkegårdskapeller — men altså *ikke* fra folkekirkens kirker.

Det må herefter anses for stridende imod de gældende lovbestemmelser, dersom folkekirkens kirkebygninger være sig af stedets præst, af menighedsråd eller andre stilles til rådighed for et uden for folkekirken stående trossamfund eller for dettes enkelte medlemmer til afholdelse af gudstjenester eller kirkelige handlinger, og hvad der således gælder om disse må naturligvis også finde anvendelse på personer, der overhovedet ikke tilhører noget trossamfund.

Sognepræst Nøjgaard har således været uberegtiget til at give tilladelse til afholdelse af den heromhandlede borgerlige begravelse uden præstelig medvirken af afdøde redaktør Anker Kirkeby fra Frederiksberg kirke, hvilket ministeriet ved skrivelse af d. d. har ladet ham tilkendegive.

Kirkeministeriets skriv. $\frac{2}{3}$ 57 (til stiftsøvrigheden over Ålborg stift) om, **hvorvidt der kunne lyses fredningsdeklaration på træer på en kirkegård.**

Idet man hoslagt tilbagesender den med stiftsøvrighedens skrivelse af 7. februar 1957 hertil indsendte deklaration vedrørende fredning af 28 enkeltstående store træer på og ved Dronninglund kirkegård samt 3 træer på Dronninglund kirkes parkeringsplads, matr. nr. 1 h Dronninglund hovedgård, Dronninglund sogn, skal man meddele til efterretning og videre bekendtgørelse, at ministeriet ikke kan godkende, at fredningsdeklarationen udstrækkes til at omfatte træer på kirkegården og i dens skel, idet disse er omfattet af bestemmelserne i § 21, stk. 1, bekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947 af lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m. v. jfr. § 7, stk. 1, i kgl. anordning af 20. april 1953 om kirkegårde.

Endvidere må man finde, at der for så vidt angår de øvrige træer også må tillægges provstiudvalget for Dronninglund herred påtaleret.

En herefter udfærdiget ny fredningsdeklaration forventes fremsendt til godkendelse.

Kirkeministeriets skriv. af $\frac{2}{3}$ (til Foreningen af kirkebetjente og gravere i Danmark), om, **hvorvidt der af de kirkelige kasser kunne ydes medlemmer af Foreningen af kirkebetjente og gra-**

vere i Danmark tilskud til dækning af udgifter ved deltagelse i et kursus.

I et den 6. marts 1957 hertil indsendt antragende har Foreningen af kirkebetjente og gravere i Danmark forespurgt, om der af de kirkelige kasser vil kunne ydes foreningens medlemmer tilskud til dækning af udgifterne ved deltagelse i et nærmere angivet kursus, som ved foreningens foranstaltning agtes afholdt i Ålborg den 12. juni 1957.

I anledning heraf skal man meddele, at ministeriet ikke finder at burde modsætte sig det ansøgte, således at der, hvor vedkommende menighedsråd måtte være villigt dertil, vil kunne ydes en i det pågældende kursus deltagende kirkefunktionær godtgørelse af billetprisen for hen- og tilbagerejse med jernbane eller eventuelt dampskib fra hjemstedet til Ålborg.

Det tilføjes, at det er en forudsætning, at det omhandlede kursus kan antages at være af værdi for kirkefunktionærerne i deres gerning, og at man forventer forinden afholdelsen af det pågældende kursus at modtage programmet herfor.

Kirkeministeriets skriv. $\frac{3}{4}$ 57 (til overfredningsnævnet om, **hvorvidt et fredningsnævn havde været berettiget til at afsige kendelse om fredning af en del af en kirkegård.**

I skrivelse af 6. marts 1957 — hvoraf afskrift vedlægges — udbad fredningsnævnet for Svendborg amtsrådsreds sig nærværende ministeriums godkendelse af en af fredningsnævnet den 15. februar 1957 afsagt sålydende kendelse angående fredning af en del af Gislev kirkegård:

(Fortsættes)

De anlægsgartneriske fags dag

afholdes for 4. gang den 21. januar kl. 9—16 på Teknologisk Institut.

Motto: Haven opbygges af planter.

Vore læsere indbydes venligst.

